

Shutterstock.com

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS
HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ SKYRIUS

2017-05-31
KONFERENCIJOS

**.ir HUMANITARINIŲ
SOCIALINIŲ** mokslų
žinios visuomenės
poreikiams

PRANEŠIMŲ TEZĖS

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Renginys organizuojamas įgyvendinant projektą
„Nacionalinės mokslo populiarinimo sistemos
plėtra ir įgyvendinimas“, kuris finansuojamas
Europos socialinio fondo lėšomis.

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS

Prof. Domas Kaunas (pirmininkas)
Prof. Viktorija Daujotytė-Pakerienė
Prof. Vytautas Nekrošius
Prof. Zenonas Norkus
Prof. Rimvydas Petrauskas

Leidinį sudarė ir redagavo
Aurika Bagdonavičienė

Apipavidalino
Miglė Datkūnaitė

TURINYS

LMA TIKRASIS NARYS RIMVYDAS PETRAUSKAS

**Publikavimo kultūra humanitariniuose moksluose:
kaip (ar) matuoti tekstus ir jų sklaidą? 4**

LMA TIKROJI NARĖ VIKTORIJA DAUJOTYTĖ-PAKERIENĖ

**Literatūros fenomenologija – gyvenimo pažinimui
ir asmens savižinai 5**

LMA TIKROJI NARĖ GRASILDA BLAŽIENĖ

**Interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis:
mokslui ir visuomenei 7**

LMA TIKRASIS NARYS VYTAUTAS NEKROŠIUS

**Teisės vertybės visuomenės sąmonėje – būtina
pilietinės visuomenės susiformavimo sąlyga 8**

LMA NARYS ANTANAS BURAIČAS

**Profesinių kompetencijų formavimas, nustatymas
ir įtaka inovacijoms 9**

LMA NARYS ANTANAS TYLA

**Demokratinis Lietuvių konferencijos (1917) pobūdis
ir vaidmuo Lietuvos valstybės atkūrimo 10**

**Posthumanistiniai pasikalbėjimai –
LMA tikrųjų narių Viktorijos Daujotytės
ir Giedriaus Kuprevičiaus pamąstymai
konferencijos pranešimų parašėse 12**

LMA TIKRASIS NARYS ROLANDAS PALEKAS

**Architektūros kūrinys ir jį supanti aplinka:
paslėptoji geografija 13**

LMA TIKROJI NARĖ RŪTA JANONIENĖ

Naūja apie Verkių rūmų ansamblių 14

LMA TIKRASIS NARYS DOMAS KAUNAS

**Ikonografinio naratyvo formavimas dokumentinio paveldo tyrimuose
(remiantis studijos „Kristijono Donelaičio atminties paveldas“
rengimo patyrimu) 15**

LMA NARYS ROMUALDAS GRIGAS

**Tautiškumo ir valstybės dermė: būsenų socioistorinė
ir sociosofinė charakteristika 17**

Publikavimo kultūra humanitariniuose moksluose: kaip (ar) matuoti tekstus ir jų sklaidą?

1. Pranešime diskutuojami pastarojo meto mėginimai apibrėžti „tarptautinio lygio publikacijos“ ar „tarptautinio leidinio“ sąvokas, taip pat siūlymai matuoti leidinių ar konkrečių tekstų cituojamumą. Nauji apibrėžimai turėtų padėti nustatyti kriterijus vertinant tiek institucijų mokslinę produkciją, tiek atskirų mokslininkų pasiekimus. Taip pat tikimasi, kad tai galėtų būti žingsnis link didesnio Lietuvos tyrėjų tarptautiškumo ir Lietuvos mokslo matomumo.

2. Vis dėlto pagrindinė humanitarinių mokslų publikavimo problema yra kita – tai asimetrija tarp gausios mokslinės produkcijos, į publikacijų skaičių orientuotos akademinės kultūros ir iš tiesų reikšmingų veikalų pasirodymo, kurie paveiktų akademinį diskursą ir būtų plačiai aptariami akademinėje bendruomenėje. Turime daug naujos žinijos, bet ar šis turtas yra naudojamas ir reikalingas?

3. Aktyviai lituanistikos plačiaja prasme srityje dirbantis humanitaras savo tekstus publikuoja kompleksiskai: 1) vietos (ir iš dalies tarptautinei) auditorijai lietuvių kalba; 2) tarptautinei auditorijai užsienio kalba; 3) platesnei publikai lietuvių kalba. Kiekviena tauta turi puoselėti savo akademinę kalbą. Tai yra tam tikras išsivystymo standartas, bet kartu platesnis dalykas – akademinės kalbos plėtotė ilgainiui įvairiais kanalais veikia, turtina, keičia kasdienę kalbą. Tačiau kartu humanitariniai mokslai yra tarptautiniai, nors jų tarptautiškumas ir skiriasi nuo kitų mokslų. Tarptautinė mokslo erdvė yra vieta mokslinėms idėjoms pa(s)itikrinti originalumo adekvatumo ir kitais požiūriais. Be to, dalyvavimas tarptautinėse publikacijose ar projektuose lietuviškąją medžiagą įterpia į tarptautinį mokslo diskursą ir taip praturtina abi puses.

4. Rašymas skirtingoms auditorijoms turi specifinius reikalavimus ir savią kalbinę raišką. Tarptautinei auditorijai skirtas tekstas kaskart yra adaptacija atsižvelgiant į konkrečioje kalboje esančių sampratų, sąvokų, terminų tradiciją. Tačiau humanitariniai moksliniai tyrimai negali leisti sau prabangos užsidaryti akademinėje terpėje. Tyrimų rezultatai turi būti publikuojami ir taip, kad atlieptų pilietinės ir kultūrinės savimonės ugdymo poreikius. Todėl matuojant mokslininkų tekstus reikia įveikti tradicinę skirtį tarp siaurai „mokslinių“ ir „mokslo populiarinimo“ darbų.

5. Aukšto lygio publikacijos vertinimo kriterijai turėtų būti originalumas; (klausimo, interpretacijos, medžiagos, metodo) naujumas; moksliskumas; teksto kokybė ir sklaida – straipsniai ir knygos atitinkamos srities / krypties aukštai vertinamuose moksliniuose leidiniuose / leidyklose, tačiau taip pat ir sėkmingas platesnei auditorijai skirtas veikalas; publikavimas akademiškai reikšminga užsienio kalba.

Literatūros fenomenologija – gyvenimo pažinimui ir asmens savižinai

1. Pranešimo vedančioji gija – Ch. L. Borcheso mintis iš apsakymo „Undras“: „Visiems gyvenimas duoda viską, tik dauguma to nežino“. Kaip gyventi, kad žinotume, jog duota. Turime atidžiau gyventi, pratintis ir save skaityti kaip tekstą. Atidžiai skaityti literatūrą. Ypač klasiką. Į *atidų skaitymą* dėmesį telkia ir *literatūros fenomenologija*.

2. Fenomenologija – XX a. filosofijos kryptis. Pradininkas – vokiečių filosofas *Edmundas Husserlis* (1859–1938). Fenomenologija remiasi sąmone, jos intencijomis, patirtimi, grąžina dėmesį „prie pačių daiktų“, prie pradžių, pradmenų. Pradmenys atsiskleidžia pirminiuose sąmonės sąlyčiuose su gyvenimu. Fenomenologas negali apeiti gyvo, konkretaus gyvenimo, jo patyrimų. *Gyvenamasis pasaulis* fenomenologijai tampa esmine sąvoka; gyvenu pasaulį patirdamas, ir pasaulis man yra mano *gyvenamasis pasaulis*. Turiu tiek pasaulio, tiek *esu* jame, kiek jis yra *man*. Fenomenologinės tiriamosios veiklos pamatinė intencija – nenuskurdinti gyvenamojo pasaulio, nenublukinti jo spalvų, neištrinti garsų, neprarasti sąmonės ir savimonės ryšio, semtis iš giliųjų atminties vandenų. Tankinti suvokimo tinklus. Mąstyti matant, girdint, juntant. Visa, kas yra mums, kas duota mums, ką gauname ir pasiimame, gauname kūnu. Žmogaus kūnas ir sąmonė (siela) yra neišskaidomas vienis, kūno sąmonė ir sąmonės kūnas. Matančios akys yra kūno akys; matome visu savimi. Rašanti ranka yra kūno ranka; rašome savimi, savo jutimais, patyrimais, mintimis, norais, įsivaizdavimais, skriaudomis ir duotimis. Ir skaitome ne vien akimis.

3. Literatūra, filosofija, jų tekstai, sukurti iš svarbiausios ir visiems mums prieinamos medžiagos – kalbos, yra neišsenkami *gyvenamojo pasaulio* atvejai, variantai. Sąmonė imtų sekti, jei nebūtų papildoma suvokimu to, kas sukurta ir sukuriamą kalba. Savo ruožtu, kalba yra turtinama, gilinama to, kas ja ir iš jos sukuriamą. Kalba yra svarbiausias argumentas, kodėl iš visų kūrybos sričių ir mokykloje daugiausia dėmesio skiriama literatūrai. Literatūra sumuoja, bendrina ir tai, kas pasiekiamą kitų menų, iš prigimties yra *intermediali*. Kuria ne tik monologus, dialogus, aprašymus, bet ir *vaizdus, kadrus, mizanscenas*, įveda muzikos motyvų. Literatūros fenomenologijos siekinys – mažinti tarpą tarp literatūros refleksijų ir literatūros kūrinių.

4. Literatūros fenomenologija skatina pasitikėti literatūros tekstu, kuris šiuo atveju suvokiamas kaip daiktas, turintis savo kalbą. Svarbu ją tinkamai suprasti. Tam būtinas ir tiriančiojo pasirengimas – pasirengimas suprasti skaitomą tekstą. Patirties akcentas svarbus ir fenomenologijai, ir literatūros fenomenologijai.

Patirtis leidžia susitikti su teksto *fenomenais*; tarsi su prasmės kristalais, kurių tiesiogiai lyg ir nėra, bet jie išskyla, pasirodo. Tik pasitikėdami savo patirtimi, savo sąmone ir jos intencijomis, mes įgyjame autentiško gyvenimo galimybę, mažiau prasilenkiame su tuo, kas mums lyg ir savaime duota.

5. Literatūra gali pavedėti žmogų jo paties linkui. Padėti susivokti – ir per *kito, kitų* suvokimą. Čia – žmogaus, jo gyvenimo ir literatūros sąlyčiuose – ir gali pradedėti paprastai suprantama literatūros fenomenologija. Ji padeda suvokti tai, ką skaitome, permąstyti, ką esame perskaitę, atsiminti. Apie literatūrą galima kalbėti specifine moksline kalba, bet galima ir nenutolstant nuo tų reikšmių, kurias teikia literatūrai *tie patys žodžiai*, anot Marcelijaus Martinaičio. Literatūros fenomenologija palanki populiariesnei literatūros mokslo versijai, jungiančiai skaitančio žmogaus dėmesį knygai ir sau, savo sąmonei, jungtims, kurios susidaro.

6. Žmogaus pasaulis ir sudėtingas, ir kartu paprastas, skaidrus. Nereikia aiškinti savaime aiškių dalykų, kad nenublanktų savaiminis aiškumas. Ir pro paprastą žodį ar daiktą gali *prasišviesti* būties sudėtingumas. Jei sąmonė pagauna akimirką, kai daiktai ir žodžiai yra savo vietose, tylūs, nurimę, lyg atsivėrę sąmonei, ji gauna tai, kas jai duodama. Netgi suvokia, kad *duodama*. Didžiausia gyvenimo duotybė – laikas. Žmogus jį praranda (M. Prousto romanų ciklas „Prarasto laiko beiėskant“, Šatrijos Raganos „Sename dvare“), bet ir tarsi vėl susigrąžina atsimindamas. Literatūros fenomenologiją laiką iškelia kaip atskirą temą. Lietuvių kalbos žodis *laikas* susijęs su pamatiniu žodžiu *likti*. Turime tai, kas galiausiai *lieka*. Tą žinojo ir Jonas Biliūnas, kai rašė „Liūdnos pasakos“ pabaigą. Filosofine (siauriau – ir fenomenologine) prasme „Liūdna pasaka“ – kūrinys apie tai, ką gyvenimas (arba laikas) gali duoti ir ką atimti. Daug, kartais ir nepakeliamai daug atimama tik iš to, kuriam daug duota, – meilė, prasmingo gyvenimo laimė, viltis. Galiausiai viskas surašoma į *veidą*. Filosofijos kaip ir literatūros šaknys suleistos į gyvenimą. Į gyvenimo *raštus*, kuriuos siekiama perprasti ir pasitelkiant *žodynus*, ir juos nuolat pildant naujais žodžiais ir sąvokomis. Rašanti sąmonė yra ir skaitanti. Pirmiausia – patį gyvenimą, jo tekstus. Skaitanti sąmonė siekiasi gilesnio gyvenimo, tad ir savęs suvokimo. Jei nesugebame skaityti gyvenimo tekstų, sunaikiu skaitome ir literatūros tekstus.

7. Kaip sužinoti, ką turiu, kas man duota prigimties, mano tėvų ir protėvių, ką imu iš gyvenimo, ką gyvenimas gauna iš manęs mano gyvenimu, mano *gyvenamuju pasauliu*? Kaip ir kiek susipažįstu su didžiausiu slėpiniu – savo siela? Kaip šiame sužinojime-susižinojime, tame šakotame patirties kelyje dalyvauja kalba, literatūra, filosofija, kaip skaitymu atpažįstama tai, kas ir paties asmens jausta – mąstyta? Kaip gauname patvirtinimus, tarsi kokius sutvirtinimus? Tai klausimai, išskirtinai svarbūs literatūros fenomenologijai, ypač tai jos atšakai, kuri susisiečia su egzistencinėmis problemomis, keliamomis ir egzistencinės filosofijos.

***Interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis:*
mokslui ir visuomenei**

Lietuvių kalbos institutas (Grasilda Blažienė, talkina Veronika Adamonytė) drauge su Frankfurto J. W. Goethes universiteto Empirinės kalbotyros institutu, t. y. su idėjos autore prof. dr. Jolanta Gelumbeckaite, ir Latvijos universiteto Litu-anistikos centru, būtent su geriausiai iš baltistų kartografijos reikalus išmanančiu doc. dr. Edmundu Trumpa, prieš keletą metų pradėjo Švietimo ir mokslo ministerijos remiamą projektą *Interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis*, tikrai mokslui ir visuomenei reikalingą darbą. Aprašytos 263 buvusios Rytų Prūsijos gyvenvietės, kurių duomenynas ne vienu atveju papildytas iš esmės naujais faktais nebūtų įmanomas be išsamių šaltinių, saugomų Slaptajame valstybiniame archyve „Prūsijos kultūros paveldas“, studijų. 2016 metais Lietuvių kalbos instituto svetainėje prusija.lki.lt paskelbtas tęstinio projekto rezultatas – *Interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis III*, 2016 m., ISBN 978-609-411-179-2. Šio darbo imtasi todėl, kad žinių apie seniausius kalbos liudininkus – vietų vardus – reikėjo ne vien tiems, kurie pasaulyje studijuoja baltistiką, dėsto jos disciplinas. Reikėjo dar kartą priminti visuomenei apie sudėtingą Rytų Prūsijos likimą ir apsaugoti jį nuo užmaršties. Vis pamenu, kad ir mokslo visuomenei reikėdavo priminti apie baltistikos resp. prūsistikos svarbą. Prieš aštuonerius metų Lietuvos mokslo tarybai (LMT) teiktas tarptautinis projektas, skirtas Vladimiro Toporovo prūsų kalbos žodyno kartotekos tyrimui. Projekto vykdytojų sąrašas buvo įspūdingas: Viačeslavas Ivanovas, Nikolajus Mikhailovas, Pietro Umberto Dini ir dar ne vienas baltistikai didžiai nusipelnęs mokslininkas. Projektas nebuvo finansuotas, nes kvietimas buvo skirtas tik lituanistikos tyrimams. Prūsistikai nebuvo palikta net vietos siaurutėse paraštėse. Situacija keitėsi ir ta pati LMT pagal „Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą“ finansavo ir su prūsistika susijusių veikalų rengimą bei leidybą.

Turint galvoje negausius prūsų kalbos paminklus vietovardžiai buvo ir tebėra itin svarbūs tos kalbos artefaktai, nes iš jų galima rekonstruoti ir bendrinius žodžius, kurie buvo kalbėjusiųjų prūsų kalba savastimi. Juo labiau gilinamasi į vietovardžių radimąsi, raidą, juo labiau aiškėja, kiek dar daug apie juos nekalbėta ir apskritai nežinoma. Žemėlapio autoriai įsitikinę, kad, susipažinus su žemėlapio, to nežinojimo liks mažiau. Autoriai pateikė archeologijos, istorijos, kultūros ir etnologijos žinių, nes be visų tų mokslų sintezės baltistikos kalbamuoju atveju ir prūsistikos tyrimai jau nebeįmanomi.

Teisės vertybės visuomenės sąmonėje – būtina pilietinės visuomenės susiformavimo sąlyga

Pozityvus požiūris į teisę, kaip teisės efektyvumo garantas demokratinėje visuomenėje.

Bizantiškasis ir Vakarų teisės tradicijos požiūris į žmogų bei teisę – du vertybiniai požiūriai. Norint pakeisti žmogaus ir visuomenės požiūrį į teisę būtina atsisakyti sovietinei sistemai būdingo „bizantiškojo“ požiūrio į žmogų ir teisę.

Aukštojo mokslo reformos eiga – tai labai geras „bizantiškojo požiūrio“ į žmogų pavyzdys. Aiškiai matyti principas „valdžia geriau žino, kaip viska reikia daryti“. Tuo pačiu nematyti arba visuomenei nėra pasakomi svarbiausi šios reformos turinio elementai: ko reforma yra siekiama, kokie jos kaštai ir kas bus su aukštojo mokslo srityje dirbančiais žmonėmis.

Kad svarbiausi teisės principai ir vertybės (teisėtumas ir teisingumas, nuosavybės neliečiamybė, asmens privataus gyvenimo apsauga ir jo autonomija) tokiomis būtų ir kiekvienam visuomenės nariui, būtinas nepriklausomos ir nešališkos teisminės valdžios egzistavimas. Tik esant šiai sąlygai žmogus realiai tikės, kad teisės vertybės iš tiesų bus apgintos. Teisminės valdžios nepriklausomumo situacija šiandien kelia tam tikrų klausimų. Teismas neturi ir negali bijoti priimti sprendimo, kuris nepatiks net ir labai aukštiems valstybės pareigūnams ar bus nukreiptas prieš valstybę.

Visoje šioje problematikoje labai didelį vaidmenį vaidina asmens požiūris į Konstituciją. Vakarų teisės tradicijoje yra savaimė suprantama, kad Konstitucijoje įtvirtinamos pagrindinės teisės ir demokratijos vertybės žmonių yra laikomos ir jų vertybėmis. Lietuvoje, deja, vis dar Konstitucija gyvuoja sau, o visuomenė sau. Žmonės vis dar nejaučia, kad konstitucinės vertybės yra neatsiejama kiekvieno gyvenimo dalis. Manychiau, kad ši problema taip pat yra viena iš emigracijos ir žmonių nepasitenkinimo esama Lietuvoje situacija priežasčių.

Kur sprendimas? Švietimas ir aktyvių visuomenės narių ugdymas.

Profesinių kompetencijų formavimas, nustatymas ir įtaka inovacijoms

Profesinių gebėjimų ir kompetencijų formavimas, kartu ir asmenybės ugdymas, sudaro edukacijos turinį, tad švietimo reformos procesuose jis neatsietinas nuo mokymo institucijų pertvarkos. Netgi daugiau – visuomenės inovatyvumas ir gerovė daugiausia priklauso būtent nuo racionalaus gebėjimų ir kompetencijų pritaikymo naujiems gaminiams, paslaugoms ir technologijoms kurti. Stebėtina, bet viešose universitetų ir kitų mokymo įstaigų atstovų diskusijose apie artimiausiu metu vykdytinų švietimo reformų esmę tam skiriama mažai dėmesio. Kompetencijų formavimo efektas matuojamas daugeliu socialinių rodiklių, jų svarba didėja nagrinėjant mokymo institucijų veiklos veiksmingumą rengiant sumanius ir profesionalius specialistus. Tokie rodikliai ir specialios apklausos, siekiant tradicinių ugdymo metodikų tobulinimo ir platesnio kompiuterinių gebėjimų stiprinimo programų, vis plačiau taikomi ne tik regioniniuose bei nacionaliniuose, bet ir tarptautiniuose tyrimuose, skirtuose šalių inovatyvumui, jų ekonominiam konkurencingumui bei talentų ugdymo veiksmingumui vertinti, taip pat su jais susijusiose mokymo ir mokslo įstaigų reitingavimo sistemose bei vystymo programose.

Iki šiol turimų statistinių ir kitų atskaitinių rodiklių nepakanka nustatant detalesnes rekomendacijas tos ar kitos šalies (pvz., Lietuvos) profesinės kompetencijos ugdymui tobulinti, nes jie yra pernelyg apibendrinti arba orientuoti į konkretaus tyrimo, į vienos ar kitos tyrimus vykdančios organizacijos vertinimo tikslus. Daugelis taikomų metodikų ne iki galo įvertina kultūrinių tradicijų bei gyvensenų skirtumų, kartu ir specifines konkretaus regiono ar šalies reikmes, kurių tenkinimas, savo ruožtu, reglamentuojamas vykdomų perspektyvinių plėtros programų.

Profesinių kompetencijų ugdymas reikalauja integruoti specialiųjų žinių ir išmaniųjų IT mokėjimą, gebėjimus jas naudoti, verslumo bei kritinio situacijos vertinimo, kūrybiškumo ir bendravimo bei vadovavimo gebėjimus. Išsamesnis ir gilesnis profesinių gebėjimų ir kompetencijų formavimo metodikų vertinimas, jų institucinių struktūrų valdymo tobulinimas užtikrintų tiek veiksmingesnę jaunųjų specialistų rengimą, esamų darbuotojų perkvalifikavimą (pereinant prie tęstinės mokymosi visą gyvenimą praktikos). Tai taip pat sudarytų prielaidas racionaliau persikirstyti visuomenės disponuojamus finansinius, specialistų ir kitus išteklius, greičiau ir veiksmingiau plėtoti verslo bei nematerialiųjų paslaugų inovacijas ateities vardan.

Demokratinis Lietuvių konferencijos (1917) pobūdis ir vaidmuo Lietuvos valstybės atkūrimo

Dar netolimoje praeityje pasigirdavo iš sovietmečio paveldėtų tvirtinimų, kad Lietuvos valstybės kūrimas 1917–1918 m. buvo visuomenės uždaros grupės siekis, neturėjęs sąsajų su lietuvių tauta. Be to, abejojama dėl Lietuvių konferencijos demokratiškumo, nes tuo metu Lietuvos pilietinė visuomenė dar tik formavosi, nebuvo įteisinta, o pirmoji Laikinoji Lietuvos Konstitucija buvo paskelbta tik 1918 m. pabaigoje. Pati Lietuvių konferencija tepripažįstama kaip okupacinės karinės valdžios siekis, o ne Lietuvos siuzereno – lietuvių tautos – išsilaisvinimo etapas. Todėl iškyla Lietuvių konferencijos ir modernios Lietuvos valstybės kūrimo demokratinio pobūdžio klausimas.

Suverenios Lietuvos valstybės kūrimas 1917–1918 m. turėjo keletą etapų: 1) Lietuvių konferencijos organizavimas ir sušaukimas, 2) Siuzereno institucijos – Lietuvos Tarybos – sukūrimas politiniam suverenitetui įgyvendinti; 3) Suverenios, nepriklausomos Lietuvos valstybės 1918 02 16 paskelbimas ir kūrimas, 4) Lietuvių tautos 1918 m. neoficialus referendumas teikiant Lietuvos Tarybai kolektyvines peticijas, remiančias Lietuvos Tarybos valstybės kūrimo darbą.

Vienas iš etapų buvo Lietuvių konferencijos sušaukimas 1917 m. rugsėjo 18–23 d. ir jos priimti strateginiai sprendimai moderniai Lietuvos valstybei sukurti.

Lietuvių Konferencijos (LK) demokratiniam pobūdžiui apibūdinti reikia išsi-
aiškinti:

1. Koks buvo LK tikslas ir jos Organizacinio komiteto struktūra?
2. Koku principu buvo sukviesti LK dalyviai?
3. Kokiai teritorijai atstovavo LK dalyviai?
4. Kokiems visuomenės socialiniams sluoksniams atstovavo LK dalyviai?
5. Koks buvo LK ir okupacinės valdžios santykis?
6. Koku principu buvo sudaryta Lietuvos Taryba?
7. Kokią užduotį LK davė Lietuvos Tarybai?
8. Kokios buvo LK sušaukimo ir jos nutarimų viešinimas Lietuvoje ir lietuvių sambūriuose?

Visi šie klausimai plačiau bus aptarti pranešime. Čia tepažymėsime, kad iš 23 Lietuvių konferencijos Organizacinio komiteto narių 6 buvo iš Vilniaus, 3 – iš Kauno, 6 – iš Aukštaitijos, 3 – iš Žemaitijos, 3 – iš Suvalkijos, 1 – iš Dzūkijos. Iš jų 78 proc. priklausė inteligentijai, 43 proc. buvo dvasininkai, daugiausia provincijos parapijų kunigai.

Organizacinis komitetas parinko LK dalyvius, kontingentą sutelkė Organizacinis komitetas (OK). Jį sudarė 23 nariai. Teritoriniu požiūriu OK nariai taip pasiskirstė: iš Vilniaus – 6, iš Kauno – 3; iš Aukštaitijos – 6, iš Žemaitijos – 3; iš Suvalkijos – 3; iš Dzūkijos – 1. Daugumą Organizacinio komiteto narių buvo iki 50 m. amžiaus, vyresni kaip 50 m. sudarė 30 proc. Komitetas savo posėdžiuose priėmė sprendimą siekti nepriklausomos Lietuvos valstybės etnografinėse ribose. Taip pat pritarė vokiečių siūlomiems Lietuvos valstybės konvenciniams ryšiams su Vokietija. Jis patvirtino į Lietuvius konferenciją kviečiamų dalyvių dorovinius, tautinius ir lojalumo būsimai Lietuvos valstybei reikalavimus, jų sąrašą.

Į Lietuvius konferenciją Vilniuje atvyko 222 dalyviai: iš Vilniaus – 33, iš Kauno – 6, iš Seinų – 6, iš Šiaulių – 3, iš Panevėžio – 1, iš Žemaitijos – 50, iš Aukštaitijos, be minėtų miestų, – 68, iš Užnemunės su Seinais – 47. Iš visų dalyvių 136 priklausė inteligentijai ir 86 įvairiems verslams. Didžiausias grupes sudarė dvasininkai (69), ūkininkai (67) ir mokytojai (20). Lietuvos Taryba buvo sudaryta iš Lietuvius konferencijos dalyvių rinkimų keliu. Svarbiausia – Lietuvius konferencijoje buvo išrinkta Lietuvos Taryba, pirmoji lietuvius politinė institucija, įgaliota atstovauti Tautai skelbiant modernios Lietuvos valstybės sukūrimą.

Lietuvius konferencijos dalyviai atstovavo visai Lietuvos teritorijai, iš dalies net ir karo veiksmų zoni. Taip pat įvairiems visuomenės sluoksniams. Tai buvo demokratinis lietuvius tautos susirinkimas, sudarytas savo nuožiūra be okupacinės karinės valdžios tiesioginio dalyvavimo, ir sudaręs pirmąją Lietuvos gyventojams atstovaujančią Lietuvos Tarybą, kurią Lietuvius konferencija įpareigojo kurti modernią Lietuvos valstybę. Taigi Lietuvius konferencijai tenka nepaprastai svarbus vaidmuo lietuvius tautos, kaip Lietuvos siuzereno, valstybingumo istorijoje.

Posthumanistiniai pasikalbėjimai –
LMA tikrųjų narių Viktorijos Daujotytės
ir Giedriaus Kuprevičiaus pamąstymai
konferencijos pranešimų paraštėse

- ✓ Ką reiškia pokalbis? Iš kur kyla pokalbio galimybė? Ar tai, kas pokalbyje yra asmeniška (nuomonės, vertinimai, pažiūros, įsitikinimai), gali įgyti bendresnę reikšmę?
- ✓ Koks yra pokalbio ryšys su vykstančia konferencija, bandančia gilintis į humanistikai svarbius klausimus?
- ✓ Stabtelkime prie Martino Heideggerio laiško „Apie humanizmą“ (1947). Kodėl iškalbi atrodo to laiško situacija – ir asmeniškai Heideggeriui, ir pokario Europos situacijai? Svarbiojo Heideggerio filosofinio opuso septyniadešimtmetis. Ar esama ryšio tarp to laiko ir Europos dabarties?
- ✓ Kodėl humanistikai, įskaitant didžiausius jos autoritetus, nepasisekė stabilizuoti žmogaus būklės, kodėl dabartinė egzistencijos situacija suvokiama kaip krizinė?
- ✓ Ką reiškia posthumanizmas (transhumanizmas) – ar jiems paaiškinti užtenka technologinių procesų hegemonijos?
- ✓ Humanistikai svarbi tiesos problema: mes galime turėti daug prieigų, požiūrių, bet jie atsiremia į tai, ką laikome tiesa, saugoma tikrovės, faktų.
- ✓ Iš ko ir kaip atsiranda vadinamoji *posttiesa*, nebesiskaitanti su faktais, kurianti savuosius *tiesų* korpusus? Kaip *posttiesa* atpažįstama mūsų pačių politinėje ar visuomeninėje realybėje? Kiek ji grėsminga žmogui? Ar humanistika turi dėti pastangų ginti tiesai?
- ✓ Kalbos problema. Kaip tik laiške „Apie humanizmą“ Heideggeris pateikia savo didžiąją formulę: „Kalba yra būties namai“. Kiek apskritai didžiosios formulės bėra veiksmingos postmodernizmo epochoje? Ar šiuolaikinė humanistika beturi mąstymo autoritetų?

Architektūros kūrinys ir jį supanti aplinka: paslėptoji geografija

Šis pranešimas – tai dar vienas bandymas paliesti ne kartą aptartą temą.

Pranešime aptarsiu architektūros regionalumo problemą. Regionalumas – lot. *sritinis*. Definicija *regionalumas* mane domina tam tikros vietos (regiono) išskirtinumo kitų pasaulio vietų atžvilgiu aspektu. Kodėl pasaulis turėtų likti įvairus? Galbūt todėl, kad įvairovė yra visa ko žemėje pamatinis egzistencijos principas.

Vietos, jos laiko ir jos žmonių apibrėžtyje egzistuoja giluminis nematomas vardiklis – jis jokia būdu nėra tai, ką mes iš karto pastebime, – ir bandymai jį užčiuopti, suprasti ir įprasminti yra verti kultūros, mokslo ir meno žmonių neuilstamų pastangų.

Galbūt *paslėptosios geografijos* sąvoka galėtų tapti gaire įvardijant kryptį?

LMA TIKROJI NARĖ RŪTA JANONIENĖ

Naūja apie Verkių rūmų ansamblį

Pranešime, remiantis iki šiol tyrėjų nenaudotais archyviniais šaltiniais, siekiama naujai įvertinti Verkių ansamblio raidą vyskupo I. J. Masalskio valdymo laikotarpiu (1762–1794). Analizuojant šiuo laikotarpiu atliktus pakeitimus ansamblyje pirmiausia atkreipiamas dėmesys į didelius kraštovaizdžio formavimo, inžinierinius darbus, ypač į tvenkinių ir kanalų sistemos kūrimą, kelių tvarkymą ir apželdinimą. Nauji archyviniai šaltiniai suteikia labai įdomių duomenų apie vyskupo Masalskio pastangas dvare plėtoti manufaktūrų ir fabrikų tinklą. Verkiuose veikė malūnas, bravoras, lentpjūvė, stalių dirbtuvės, tačiau buvo planuojama įkurti ir vario liejyklą, zamšo gamyklą. Rytinėje kalno pusėje, Neries upės terasoje, XVIII a. pab. būta sodų, kuriuose jungtos tiek praktinės, tiek dekoratyvinės paskirtys. Greta buvęs ūkinių pastatų kompleksas lėmė daugiau utilitarinę šios dvaro dalies funkciją, tačiau estetinės vertės ir ekonominio naudingumo derinimas pavertė ją išskirtinai žaviu dvaro teritorijos segmentu.

Daug dėmesio skiriama peizažiniam parkui aptarti. Tai itin aktualu, nes naujausiose šia tema skelbtose publikacijose esama teiginių, iš viso neigiančių peizažinio parko buvimą Verkiuose XVIII a. pab., o tai labai iškreipia dvaro istorijos vaizdą. Remiantis rašytiniais šaltiniais ir natūros tyrimais, įrodoma, kad XVIII a. pab. išpūdingas peizažinis parkas buvo įkurtas Verkių pilies kalno vakariniame šlaite ir didelėje, kalvotoje teritorijoje, nusidriekusiame link Jeruzalės. Remiantis dvaro inventoriais, aptariami iki mūsų dienų neišlikę peizažinio parko dekoratyviniai elementai (tvenkiniai, kanalai, kaskados, fontanas) ir mažosios architektūros statiniai. Tai iki šiol nežinoti architekto Lauryno Gucevičiaus kūriniai, kurių pėdsakų dar galima aptikti parko teritorijoje.

Kalbant apie rūmus svarbu pažymėti, kad XVIII a. pab. Verkiuose dar tebestovėjo ir buvo naudojami senieji, vyskupo K. K. Bžostovskio statyti rūmai. Šis faktas verčia iš naujo peržiūrėti naujo ansamblio statybos chronologiją ir kompoziciją. Inventoriuose esama vertingų duomenų ir apie kitus mūrinius bei medinius dvaro pastatus, tikriausiai projektuotus L. Gucevičiaus. Visuose juose atsispindi klasicizmo architektūros principai (patogumas, tvirtumas ir grožis), siekis sukurti patogesnę buitį visų luomų dvaro gyventojams.

Nauji duomenys itin vertingi tolesniems Verkių ansamblio tyrimams, tvarkymui ir restauravimui.

Ikonografinio naratyvo formavimas dokumentinio paveldo tyrimuose (remiantis studijos „Kristijono Donelaičio atminties paveldas“ rengimo patyrimu)

Donelaičio *atminties įprasminimo* ilgalaikius poreikius ir būdus lemia didėjanti asmenybės reikšmė nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Jos atminties įprasminimas yra tapęs etapiniu reiškiniu ir užduotimi. Įprasminimas materialiaisiais paminklais ir sukakčių minėjimais.

Studijos motyvacija: 1) bandymas taikyti knygotyros metodiką, 2) Donelaičio atminimo įamžinimo paveldo knygos ir materialiaisiais paminklais bandymas, kilęs iš Peterburgo archyve pamatytos pirmojo poeto minėjimo Lazdynėliuose dalyvių nuotraukos ir kreipimosi į Europos baltistus bei lituanistus.

Dokumentinis paveldas komunikacijos ir informacijos krypties moksluose. Forma ir funkcija. Rankraštinis (archyvinis), spausdintinis, skaitmeninis, ikonografinis. Laikmenos. Socialinis išteklius: institucinis ir asmeninis. Ženklai ir tekstai viešojoje erdvėje. Memorialinis paveldas. Epitafija kaip dokumentas. Donelaičio atvejis (epitafijos nebuvo arba neišliko, tačiau galima remtis kultūros tradicija; Kintų bažnyčios relikvija). Iliustracija ir informacija – įrodinėjimo argumentas ir dokumentas (Donelaičio portreto atvejis ir Kintų kunigo portreto atvejis).

Iliustracijos gali būti statiškos ir gali būti gyvybiškos. Raktas: vaizdo ir žodžio dermė. Iliustracijų atranka, klasifikavimas, sureikšminimo būdai. Darbas su knygos dailininku. Dailininkas prof. Alfonsas Žvilius ir jo vaidmuo.

Teksto ir iliustracijos kalbos vienovė ir savarankiškumas. Ikonografijos pateikimo būdai: tekste ir bloke. Integravimo problemos. Talpumo kaina: informacinė ir ekonominė.

Studija nuo pat pradžių planuota ir rengta kaip iliustruotas leidinys. Sukaupiti vaizdinę medžiagą nebuvo paprasta užduotis, nes vis sunkiau rasti originalių iliustracijų. Atsižvelgiant į šią aplinkybę knygos turinys papildytas informatyvia arba tik sąlygine donelaitikos ikonografija (Donelaičio materialiojo paveldo, kraštovaizdžio ir urbanistikos vaizdų nuotraukomis bei atvirukais), svarbiausių leidinių antraštinių lapų ir viršelių reprodukcijomis, rankraščių faksimilėmis.

Iliustracijų išteklius. Jis pildomas nuolat, net toms knygoms, kurios galbūt niekada nebus parašytos. Kaupiamos nuotraukos, atvirukai, piešiniai, dokumentai, jų originalai ir skaitmeninės kopijos. Iliustratyvus pavyzdys: *Tolminkiemio atvirukas, 1903 m.* (p. 56).

Kanoniniai donelaitikos portretai: 1) Donelaitis: vaizduojamasis (Vytauto Jurkūno grafika), 2) Donelaitis: dokumentinis portretas, 3) Donelaičio kūrybos publikuotojai: meniškasis portretas (L. M. Rhesos tapybinis portretas; A. Šleicherio grafinis piešinys; G. H. F. Nesselmanno portreto paieška).

Iliustracijas kuria autorius. Tiriamoji fotografija. Pavyzdžiai: 1) Jurgio Platerio paminklas Švėkšnos kapinėse; 2) reprezentacinė Gedminaičių dvaro įvažiavimo terasinė aukštuma; lenkų keliautojo gydytojo Teodoro Tripplino 1858 m. liudijimas; 3) altorinio stalo Bitėnų kapinėse nuotrauka studijai „Kristijono Donelaičio atminties paveldas“.

Situacinė nuotrauka arba piešinys: 1) pirmojo Donelaičio paminklo Lazdinėliuose statytojų nuotrauka; 2) prof. F. O. Tetznerio Tolminkiemio kunigo gyvenamosios aplinkos piešinys. Jo įtaiga lyginant su rašytiniu liudijimu.

Labai vertingos iliustracijos knygai apie knygas yra pačios knygos. Asmeninė donelaitikos kolekcija. Donelaičio laikų giesmynas, išleistas 1757 m., įrištas 1763 m. (p. 85–88) kaip epochos knygos kultūros įrodymas.

Tautiškumo ir valstybės dermė: būsenų socioistorinė ir sociosofinė charakteristika

Istorija ir civilizacija – tai arena, kurioje vyksta nesibaigianti, zigzagais išraižyta tautos drama. Ne visos tautos turėjo ir turi savo valstybes – savo gyvybingesnės raiškos pasaulyje būdą ar priemonę. Pranešime neieškosime ypatingų takoskyrų tarp tautos ir jos valstybingumo, nes tai jau būtų pernelyg platu. Bylosime apie jų vienį. Apsiribosime nedidele pasirinktos temos apžvalga.

Manau, kad esama pakankamo pagrindo tam, kad pabandytume išskirti keltą tipiškesnių, tegu ir įsivaizduojamų, tautos (ir jos valstybės) esaties būvių. Tų būvių, kurie mums leistų suprasti skirtingas tautos saviteigos, gyvybingumo ir egzistencijos apraiškas. Tuos būvius santykinai (pažinimo, kontūrų išskleidimo dėlei) pavadinsime etnocentristiniu, prisitaikančiu, deformuotu, irstančiu ir supranacionaliniu (virštautiniu, antitautiniu). Iš karto pastebėsime, kad visus šiuos įvardytus tautos egzistencijos ir funkcionavimo būvius galime įsivaizduoti (ir aptikti!) kaip istorijoje nutįsusių grandinę, kaip tos grandinės segmentus, einančius vienas po kito. Bet galime įsivaizduoti ir kaip egzistuojančius tame pačiame laike (dabartyje), tik skirtingomis tarp sąvęs kibirkščiuojančiomis ir kintančiomis proporcijomis.

Anksčiau įvardyti būviai tarsi savaime pateikia už pavartotos sąvokos slypintį turinį, kurio čia tezėse neapibūdinome. Tačiau mąstant ne tik teoriškai, bet ir įdėmiau analizuojant praktiką, esama pagrindo išskirti ir šeštąjį būvį, kuriam taikome iš graikų kalbos „pasiskolintą“ sąvoką „palingenesia“. Ja nusakoma socialinio organizmo savybė, kai, keičiantis pasauliui ir dėl tos priežasties keičiantis ir tam organizmui, jo tapatybė (jo identitetas) nepraranda nei gyvybingumo, nei savo esminių bruožų. Taigi turime dar vieną tautos ir jos valstybės būvio variantą, kuri įvardijame kaip palingenezinį.

Suprantama, kad visa tai, kas anksčiau pasakyta, yra teorinės konstrukcijos. Bet socialinis pasaulis pernelyg sudėtingas, kad jį būtų galima nusakyti supaprastintomis kategorijomis. Na, o šiuo pranešimu bus siekiama filosofiniu, sociologiniu bei politologiniu žvilgsniu apibūdinti lietuvių tautos ir jos pagrindu sukurtos bei egzistuojančios valstybės istorinę bei dabarties esatį, jos kontūrus.